

Umilni zmijin glas

nadin gordimer

Imao je tek dvadeset i šest godina i bio sasvim zdrav, pa se uskoro dovoljno osnažio da ga izvoze u baštu. Kao i svi ostali, i on je imao ogromno i neobjašnjivo poverenje u baštu. »E, pa, uskoro ćeš se dići, pa ćeš moći da sediš napolju u bašti«, govorili su usrdno ga posmatrajući, klimajući glavom ustranu s puno razumevanja. Da, izaći će... u baštu. Beše to prostrana bašta okružena starim, tamnim, gipkim, opojnim jelama, pa je mogao da sedi duboko pod njihovim kitnjastim čupercima, tamo u senci, sasvim daleko. Svima se činilo da će tamo, u bašti, moći s tim da se pomiri; da će mu tamo to lakše pasti. Možda u tome beše nečega od stare predstave o raj; postupno privikavanje čoveka na samoga sebe u smirujućoj, bezličnoj prisutnosti drveća, i trave, i zemlje, pre no što izađe svetu na videlo.

Prvoga puta bilo je jako neobično. Žena ga je gurala u kolicima šljunčanom stazom kroz šareni hlad, a on se osećao baš isto onako kao kad je bio mališan, pa bi se smotao i visio posmatrajući svet unutraške kroz gležnjeve na nogama. Sve je bilo tako ogromno i beskrajno; nebo, vetar koji propuhuje kroz uzibano, treperavo zelenilo, cveće koje silovito nešto poriče tresući glavicama.

Prvi lagani povetarac diže se u opuštenu, savinutomu jedru njegove ličnosti; osećao je kako se blago nadima, tako blago da se to jedva moglo osetiti; uspravljalo se.

I tako ga je ona vozila, zapinjući snažno i ne naročito spretno, svojim vitkim lepuškastim rukama — ali on se ne bi ni za šta na svetu požalio kako ga gura, niti natuknuo da bi bolničarka umela možda bolje, jer je znao da bi je to povredilo — a kad su došli do mesta koje se njemu svidelo, spustila je kočnicu na stolici i ostavila ga da tu provede čitavo jutro. Tako beše prvoga puta i sada je tamo sedeo svakoga dana. Mnogo je čitao, ali bi mu se pažnja ponekad, sasvim iznenadno i prisilno, prikiivala za ono ulegnuće ispod čebeta gde mu se nekad nalazila noga. Tu beše njegova jedina noga, a pored nje čebe je labavo visilo. I tako, gledajući, osetio bi kako nema nogu; osetio bi kako ona nestaje, polako, od prstiju sve do boka. Shvatao bi da je bez noge. Posle nekoliko časaka vraćao se knjizi. Nikad nije dozvoljavao da to saznaju u potpunosti dopre do njega; dozvoljavao je sebi da ga oseti fizički, ali nikad da ga ono smlavi. Osećao je kako navire, nadolazi, nadolazi, tamno, silovito, spremno na prasak — ali bi se on uvek okretao od njega u poslednjem trenutku i vraćao svojoj knjizi. To mu je bila taktika; tako će to i postići. Puštaće da mu prilazi, sve bliže i

bliže, spremno da ga ščepa samog u bašti. I svaki put on će ga odbiti, u poslednjem trenutku. Polako to će mu postati navika i imaće pouzdanu snagu navike. Do te mere će steći naviku da nikad ne stigne do tačke poimanja, tako da nikad i neće pojmiti. I tako će jednog dana shvatiti da je postigao ono što želi: biće mu kao da je oduvek i bio takav.

Opasnost će tada proći, zauvek.

Kroz nedelju, ili dve, nije više morao sve vreme da čita; mogao je sebi dozvoliti da spusti knjigu i posmatra oko sebe, gledajući kako se jele svilasto dele kao glatka dečija kosa na vetru, gledajući ptičice kako hodaju po telefonskoj žici, gledajući ugojenog matorog goluba kako nabada za svojim otmenim graorastim ženkama, gučući strastveno. Žena bi mu došla i sela kraj njega, šijući, ponekad bi i razgovarali; često su satima, po čitavo jutro, sedeli. Pokreti joj behu sitni i nenametljivi, kao u ptičice, a on bi zabacio glavu unazad i posmatrao mrljicu neba kroz poluzatvorene kapke. S vremena na vreme pogled bi joj, mada po navici okrenut u sebe, uhvatio nagoveštaj kakvog neznatnog događaja, nekakve jarke boje u bašti, a njen smeh, ili uzvik, privlačeći mu pažnju, iznenada bi odagnao tišinu. U jedanaest sati bi ustajala, spuštala ono što šije i odlazila u kuću da donese čaj; šušajući lagano stazom prema suncu, hodajući lako, primajući snagu pred sunca no od sopstvenih mišića. Posmatrao ju je kako odlazi, lako... Prezdravljavao je. U nepomičnosti njegovog pogleda, u opuštenosti usana, u rukama dlanova okrenutih navise, beše čvrstine...

Jednog dana pored njene glave prozujala skakavac i ona uz vrisak poskoči, rasi-pajući pribor za šivenje. Smeja joj se dok se sagibala prikupljajući stvari, stresajući se. Otišla je u kuću da donese čaj, a on počeo da čita. No skoro je zevajući spustio knjigu i spazio kalem ružičastog konca, koji je ona propustila da podigne, kako leži među ružama.

Nasmešio se, podsetivši se. A tada mu je do svesti doprlo nekakvo čudno staračko lišće koje ga je netremice gledalo kao oduzeto od straha. I zaista, potpuno umrtvljen od užasa što ga ovaj gleda, čučao je ogroman skakavac. Kakvo smešno lišće ima to stvorenje! Snuždeno, izduženo lišće iza kojega se nekako naziru čelava glava i tako žalostiva usta. Ličilo je na kakvu životinju iz Diznijevih filmova. Pomerio se neznatno, i dalje ga prestravljen gledajući. Čudno telo, zarobljeno nekakvim starinskim škrip-tavim oklopom. Nikad mu ranije nije palo na pamet koliko su smešni insekti ti skakavci! Pa naravno da nije; čovek ih obično doživljava u mnoštvu, kao napast — i ne zagleda im u lice.

To je lice bilo nekako čudnovato, i sasvim sigurno, ljudsko, pa čak i izražajno, no pogledavši mu telo, zaključujući da se ono uopšte i ne može nazvati telom. S licem se završavala i sličnost ovog bića s ljudskim stvorenjima. Telo mu se sastojalo od tanane hartije zategnute preko okvira od šibica, kao kakav sićušni, dečji, vlastoručno načinjeni avion. A stvarno se i nije moglo smatrati da ima noge — velike, nazubljene stražnje noge bile su kao deo stare dizalice, a prednje — kao ukosnica previjena nadvođe. U tom trenutku životinjica lagano podiže jednu prednju nogu i uzdrhtalo je prevuče preko glave, povijajući levi pipak nadole, kao što bi čovek izvukao maramicu i njome prešao preko čela.

Počeo je veoma da se zanima za to stvorenje, pa se nagnuo preko stolice da ga pobliže vidi. Ono je to osetilo, pa se iznenadilo kada spazi kako mu ispod tankih, prevučenih bokova kuca srce. Kako brzo diše... Povuče se neznatno unazad da ga ne bi toliko strašilo.

Posmatrajući ga pažljivo i trudeći se da ga stvorenje istisne iz svesti tako što će

mirovati, postao je svestan nekakve borbe koja se odvija u njemu. Činilo mu se kao da se svo napinje u nekakvoj mišićnoj napregnutosi, a zatim je ta združena snaga proticala čitavim telom u sve slabijim treptajima i završavala se trzanjem gornjeg kraka velikih crnih nogu. No, skakavac bi ostajao u mestu. Nekoliko je puta ovaj talas napreznja prostrujao kroz njega i ugasio se, ali se narednog puta završio nekoliko šepetavim, nejednakim koracima, dok mu se donji trap — ponovo nalik na avion — vukao po zemlji.

Tada je stvorenje ostalo da leži izvnutu na bok, pipaka okrenutih i ispruženih prema njemu. Grabilo je pipcima pipajući za osloncem po mekom tlu, savijajući se u laktovima i napinjući. Napregnuvši se, ispravilo se, i dok je to činilo, video je — ponovo se nagnuvši — o čemu se radi. O istoj stvari. Istoj kao i kod njega. Stvorenje beše izgubilo nogu. Ostao mu je samo dugi, uspravni krak leve noge, s pravilnim okruglim otvorom u koji je, bez sumnje, nekada bila uglavljena druga polovina noge.

I sada, dok je posmatrao skakavca kako se stalno iznova upinje i svaki put istroši u mišićnom naporu, kroz poruku koja začudo ne biva primljena, znao je sasvim tačno šta to stvorenje oseća. Pa naravno da poznaje to osećanje! Tu potpunu izvesnost da je noga na svom mestu: treba je samo podići... Gornji krak skakavčeve noge bi se zatresao, podigao, zašto li onda ne može da hoda? Pokušao je ponovo. Poruka je stigla, upravo prolazi, noga se diže, spremna je — sad!... Krak se naheri u vazduhu, jer ne beše ničega, što bi ga poduprlo.

Nasmeja se i zatresao glavom. Zna on... Boga mu, baš kao... Viknuo je u pravcu kuće: »Dođi brzo! Dođi da vidiš! Imaš još jednog pacijenta!«

»Šta je?«, vikala je. »Spremam čaj.«

»Dođi, pogledaj!« vikao je. »Odmah!«

»... Šta je?« pitala je približavajući se skakavcu s odvratnošću.

»Tvoj skakavac!« reče. Ona poskoči u stranu, kriknuvši.

»Ne brini — ne može da se pokrene. Bezopasan je baš kao i ja. Mora da si mu odvalila nogu kad si ga lupila.« Smeja joj se.

»A, ne, nisam«, reče prekorno. Bio joj je mrzak, ali joj je još više bilo mrsko da nekog povredi. »Nisam ga uopšte ni takla. Samo sam mlatnula po vazduhu... Uopšte ga nisam mogla udariti. Niti mu odvaliti nogu.«

»U redu. To je onda neki drugi skakavac. Ali je u svakom slučaju izgubio nogu. Pogledaj samo... Ne zna da mu fali noga. Bože, znam tačno kako je to. Posmatrao sam ga, časti mi, to je neverovatno. Vidim da mu je isto kao i meni!«

Nasmešila se ustranu; odjednom se učinilo da joj je zbog nečega milo. A potom, trgnuvši se, prišla je, savila se, s rukama na bokovima. »E, pa, ako ne može da se kreće...« rekla je nadvivši se nad njim.

»Ne boj se,« smeja se. »Pipni ga.«

»O, jadničak«, rekla je sažaljivo. »Ne može da hoda.«

»Nemoj ga navoditi na samosažaljenje«, zadirkivao ju je. Digla je glavu i nasmešila se. »O, ti!« — uzvratila je praveći se da se mršti. Skakavac je svojim smešnim, svečanim licem i dalje bio okrenut prema njoj. »Šteta, a baš je smešan, kao neki čovečuljak,« reče. »Ali, šta li će biti s njim?«

»Ne znam«, odgovori, jer ga je zajednička sudbina oslobađala svake odgovornosti, ili sažaljenja. »Možda će mu izrasti druga. Gušterima izraste nov rep, ako ga izgube.«

»A, gušterima«, reče. »Al' ne njima. Sve mi se čini da će ga se dočepati mačka.«

»Daj da se za njega napravi stolica, pa da ga možeš dovoziti ovamo u baštu zajedno sa mnom.«

»Da, samo to bi morala biti mala kolica, s točkovima.«

»Ili bi ga možda mogla naučiti da ide na štakama. Verujem da bi zemljoradnicima bilo milo da čuju da je i dalje pokretan.«

»Jadno matorče«, reče ponovo se naginjajući prema skakavcu. I posegavši nazad za radoznom detinjstvom, podiže tanak prutić i taknu skakavca, veoma nežno. »Smešno, čak se i radi o istoj nozi, levoj«. Okrenula se prema njemu i nasmešila.

»Znam«, klimnuo je glavom, smejući se. »Nas dvojica ...« A tada je zatresao glavom i, nasmešivši se, ponovo to rekao: »Nas dvojica.«

Ona se smejala i u jednom trenutku ga je darnula grančicom malo jače nego što je nameravala i na njen dodir začu se iznenadni šušketavi zuj i skakavac odlete.

Stajala je s prutom u ruci, ponovo napola zastrašena i obratila mu se unezverena kao dete: »Šta se desilo? Šta se desilo?«

Za trenutak je vladala tišina.

»Ne pravi se luda«, rekao je iznervirano. Zaboravili su da skakavci mogu da lete.

Prevod i beleška: Radmila Šević

BELEŠKA O PISCU

Nadin Gordimer predstavlja istaknuto ime u književnosti Južne Afrike. Rodena je u Springsu 1923. Veoma rano počela je da piše — prvu zbirku pripovedaka pod naslovom »Licem u lice« objavila je u petnaestoj godini. Od tada se razvila u veoma plodnog pisca. Usledilo je još šest zbirki pripovedaka i sedam romana, među kojima se posebno ističu: »Prilika za ljubav«, »Počasni gost« i »Čuvar poretka«.

Kritika je u njoj ubrzo otkrila talentovanog pisca velike originalnosti i osebnog stila. Naravno se odlikuje smislom za detalj, koji uvek na poseban način osvetljava celinu, i jednim skoro senzualnim doživljavanjem prirode. U njenoj prozi nema upoštenih mesta, niti konvencionalnih ideja. Pripadnica bele rase, s podjednako nadahnuću i razumevanjem govori i o belim i crnim stanovnicima svoje zemlje, o osećanju sveprisutnog straha i osuđenosti na neuspeh svih pokušaja da se pomogne bližnjem.

U najnovijem romanu »Berdžerova kćer«, N. Gordimer prikazuje mladu komunistkinju koja je od malih nogu zajedno s roditeljima uključena u beznačajnu borbu za ostvarenje rasne ravnopravnosti. Nosilac je nekoliko književnih nagrada.

proza polja

Skica za barokni roman(8)

đorđe pisarev

ONAJ KOJI JE SAVLADA O SMRT

Glinena vojska hoda k nama, glinena vojska bodrih pešaka, lakih strelaca, strašnih oklopnika, glinena vojska ološa i ubica...

Imperator čin ši huang ti, praćen svitom uznemirenih savetnika (među njima su i tri mudraca sa zapadne obale i čuveni tao či, mag i čarobnjak severne provincije šante), nehaljno je hodao bojnim rovovima istočno od velike grobnice

SUN HOU CU

Imperator Čin je mladim i gipkim prstima zamišljeno okretao figuru tigra načinjenu od žada i zlatom prevučenu čudesnim i tajnim postupkom Majstora rođenog ispod kamenog mosta na reci Sang kan ho. Podigao je glavu i mlada robinja, nisko pognuta, prišla je, vukući tiho mala stopala, da čuje njegovu želju.

Imperator otvori sveta usta:

— Dovedite mi deset mudraca, deset inkarnacija božanskih Kraljeva Neba.

Šest puta se Sunce uznelo i šest puta poniralo. Sedmog osvita deset mudraca je stajalo pred velikim Imperatorom.

— Recite mi kako da pobedim smrt.

Dvanaest se puta Sunce uznelo i dvanaest puta poniralo. Trinaestog su osvita mudraci predali Imperatoru svitak papirusa i zatim otišli na obalu žute reke. Uz obredne pesme rituala Deset Glava Žutog Ahata, tiho se utopiše u mutnoj vodi.

Na papirusu je tankom kičicom, zelenim tušem, bilo islikano nekoliko znakova. Imperator ih odgonetnu:

Veliki Imperatoru Čin Ši Huang Ti

Caru Kine, krova sveta

Goropadni Gospodaru Neba i Zemlje deset jadnih slugu, vernih obožavalaca četiri dijamantska kralja, Mo Li Činga, Mo Li Hunga, Mo Li Haja i Mo Li Soa, iskazuju Ti odanost i poštovanje bez kraja!

Nijedan se čovek još nije odupro Jen Lo Vangu, moćnom kralju Pakla, svemoćnom Bogu Mrtvih!

Njegovi su glasnici nepodmitljivi i čvrsti poput opala, čisti i odani svom gospodaru poput kristala!

Samo je jednom Kralj Majmuna, jedna od bezbrojnih božanskih inkarnacija samog Tvorca, poznat pod mnogim imenima, a Tebi kao Sun Hou Cu, uspeo da se otme stisku Smrti i da se vrati iz Vangovog podzemlja kada je iz Knjige mrtvih iscepao stranicu sa svojim imenom!

Ali, on je majmun vilenjak i njegovo je ime upisano u spisak besmrtnika koji čuva Mu King, vladar janga, u ljubičastom dvorcu na Istoku!

Ti

Veliki Imperatoru Čin Ši Huang Ti

Caru Kine, krova sveta

Goropadni Gospodaru Neba i Zemlje ne možeš izbeći Smrt!

Kada dođu glasnici strašnog Jen Lo Vanga, kada te bude pohodila Smrt, dočekaj je oštro poput ptice grabljivice, reži na nju poput šakala, umri hrabro poput tigra, a naša voljna smrt neka bude Tvoja vodilja!

Imperator Čin gnevno baci svitak papirusa u mali plamen sasušenog bambusa i mirte.

PLANINA LI

Kišni period i godina Velikog Zmaja još nisu istekli, a u veličanstvenoj carskoj palati našla su se tri mudraca sa zapadne obale i čuveni, duboko poštovani Tao Či, mag i čarobnjak severne provincije Šante, jedini ljudi u zemlji Kini koji su bili spremni da svojom mudrošću i svetim životnim tokom pomognu Imperatoru.

Dani i noći su prolazili, a u Svetom Gaju Carskih Bambusa tri mudraca, jedan čarobnjak i jedan imperator razmišljali su kako da pobeđu Smrt.

Po isteku trideset prvog dana, Tao Či se uspravi oslanjajući oslabelo telo o kratki štap od abonosa; zatim izgovori svete reči pozdrava Jutru Spoznanja. Sam i crn i mračan, uputi se k planini Li. Trošna vrata stare kolibe u podnožju planine popustiše pod njegovim stiskom. Tao Či pride metalnom sanduku čija je zlatna svetlost otkrivala zidove izbrazdane mekom paučinom. Prisloni glavu uz glatku i hladnu ivicu, prste postavi u deset malih udubljenja, po pet s obe bočne strane. Klečao je tako šest dana i šest noći, nepokretan, bez hrane i vode. Sedmog dana se uspravi, pogleda grozničavim očima sanduk i prošaputa nekoliko nerazgovetnih reči. Uz tiho cviljenje svladanog metala, poklopac sanduka se lagano otvori.

Kolibu ispuni nadnaravna svetlost, mistični miris vremena, a Tao Či pada u frenetični zanos, leluja se levo-desno, mrmlja zapekušane reči, udara šakama o grudi. Iz sanduka dopre metalni glas:

»Sve je to samo

270 PALATA

Na stotine hiljada robova radilo je dano-noćno. Za deset godina izgrađeno je 270 palata s bezbroj odaja. Iz noći u noć, car Čin se šunjao tajnim hodnicima i spavao svake noći u drugoj prostoriji. Smrt ga je pratila i u svakoj odaji ostavljala paklenog čuvara.

Činilo se da ga nikada neće pronaći.

Noći su prolazile neumitnom brzinom vremena koje nestaje. Kako se broj neiskorišćenih prostorija smanjivao, tako se i Činu primicala Smrt...

GLINENA VOJSKA

Kada je ostalo prostorijska za noći sledećih trideset šest godina, počeo je rad na Velikoj Grobnici. Bio je to veliki san Tao Čia.

Sagrađena je ispod planine Li. Osam hiljada konjanika, pešaka, strelaca, naoružanih lukovima i strelama, kopljima, mačevima, čuvali su prilaz grobnici. Njihov jedini cilj bio je da spreče Smrt u prodiranju ka Centralnoj odaji u kojoj će obitavati, živ i nepobediv, večni imperator Čin Ši Huang Ti.

Istog dana kada je Čin izašao iz poslednje sobe dvestotine sedamdesete palate, 700.000 ljudi, robovi koji su gradili grobnicu i opremali glinenu vojsku, napustilo je provinciju Šensi.

Grobnica je bila završena.